

Uwagi na temat raportu NAS „Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward”

Tło i geneza raportu NAS

Artykuł ten ma na celu przedstawienie najbardziej istotnych kwestii zawartych w raporcie amerykańskiej Narodowej Akademii Nauk (National Academy of Science – NAS), który został również opublikowany w postaci książki pt. „Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward”. W szczególności autor omówi te zagadnienia, problemy i słabości amerykańskiej kryminalistyki, które dotyczą również kryminalistyki w Polsce. W związku z tym wskazane jest także rozważenie zawartych w raporcie NAS wniosków i rekomendacji, mających na celu wzmocnienie nauk sądowych w Stanach Zjednoczonych, pod kątem ich ewentualnego wykorzystania jako wskazówek dla nauk sądowych w Polsce.

Raport NAS przygotowany został z inicjatywy Kongresu Stanów Zjednoczonych, który w 2006 r. zlecił Narodowej Akademii Nauk powołanie niezależnego komitetu, grupującego przedstawicieli nauk prawnych, sądowych, a także naukowców różnych specjalności, do którego zadań należało przede wszystkim:

- dokonanie oceny obecnych i przyszłych potrzeb w zakresie zasobów i środków będących w dyspozycji amerykańskiej społeczności kryminalistycznej,
- rozpowszechnienie najlepszych praktyk w zakresie zabezpieczania i analiz śladów kryminalistycznych przy wykorzystaniu dostępnych technik i technologii badawczych,
- wypracowanie zaleceń oraz programów, które umożliwiłyby zwiększenie liczby wykwalifikowanych ekspertów kryminalistyki.

Na powołanie komitetu złożyło się kilka przyczyn. Jedną z nich były coraz częściej pojawiające się wątpliwości odnośnie do niezawodności i dokładności szeregu metod badawczych stosowanych w naukach sądowych, spowodowane nagłaśnianymi przez media dość licznymi przypadkami błędnych opinii, które skutkowały nawet wyrokami skazującymi. Ponieważ najczęściej błędy te wykrywano w następstwie zastosowania badań DNA, skłoniło to również do zastanowienia, czy osiągnięcia i zaawansowane technologie badawcze w innych dziedzinach nauk nie mogłyby również zostać wykorzystane w naukach sądowych. Inną przyczynę stanowiły dochodzące z różnych stron alarmujące informacje o panujących w wielu laboratoriach kryminali-

stycznych krytycznych warunkach pracy, spowodowanych natłokiem oczekujących na wykonanie spraw, brakiem wykwalifikowanego personelu oraz niewystarczającymi środkami będącymi w dyspozycji laboratoriów. Powyższa sytuacja, która oczywiście ma również przełożenie na funkcjonowanie całego systemu wymiaru sprawiedliwości, zaczęła wzbudzać stopniowo coraz większe zainteresowanie i uwagę Kongresu, aż wreszcie doprowadziła do wydania aktu prawnego nakazującego powołanie komitetu w celu dokonania wszechstronnej oceny w zakresie potrzeb i przyszłych możliwości laboratoriów kryminalistycznych.

Jak już wspomniano, komitet składał się z trzech grup ekspertów, tj. pięciu prawników (głównie sędziów bądź profesorów nauk prawnych), sześciu przedstawicieli różnych dyscyplin kryminalistycznych oraz sześciu naukowców – spoza nauk sądowych. Komitet ten odbył osiem dwudniowych spotkań w latach 2007–2008, w trakcie których wysłuchiwał opinii ekspertów wywodzących się zarówno ze środowisk naukowych, medycznych, sądowych, jak również przedstawicieli różnego szczebla laboratoriów kryminalistycznych. Pomiedzy oficjalnymi spotkaniami członkowie komitetu zapoznawali się z licznymi materiałami, pracami, publikacjami i raportami dotyczącymi różnych dyscyplin kryminalistycznych; przeprowadzali własne niezależne badania, a także pracowali nad wspólnym raportem końcowym.

W roku 2009 ukazał się raport komitetu, zawierający m.in. trzynaście wspólnie i jednogłośnie przyjętych przez wszystkich członków rekomendacji, które mają pomóc w rozwiązaniu najważniejszych problemów, stojących przed amerykańskimi naukami sądowymi. Rekomendacje te dotyczą przede wszystkim:

- polepszenia jakości badań w poszczególnych dyscyplinach kryminalistycznych,
- zarządzania jakością w laboratoriach kryminalistycznych,
- edukacji i szkolenia personelu laboratoriów kryminalistycznych,
- reform strukturalnych.

Polepszenie jakości badań w poszczególnych dyscyplinach kryminalistycznych

W ramach funkcjonujących dyscyplin kryminalistycznych istnieje, jak stwierdził komitet, duże zróżni-

cowanie, jeśli idzie o stosowane techniki badawcze, niezawodność metod, poziom błędów, sposób opiniowania, naukowe wsparcie, jak również powszechną akceptację. Część z tych dyscyplin, jak na przykład analizy DNA, badania narkotyków, toksykologia, opierają się na mocnych podstawach naukowych w zakresie zarówno teorii, jak i eksperymentów.

Inne natomiast, jak na przykład badania daktyloskopijne, mechanoskopijne, bądź też pisma ręczne, bazują przede wszystkim na subiektywnej ocenie eksperta, który na podstawie swojego doświadczenia dokonuje analizy materiału badawczego pod kątem jakości i ilości zawartych w nim cech, a następnie po przeprowadzeniu badań porównawczych podejmuje w kwestii pochodzenia danego śladu określoną decyzję, która w pewnych przypadkach (nie dotyczy to badań daktyloskopijnych) może mieć charakter prawdopodobny (przy czym stopień tego prawdopodobieństwa jest również wynikiem subiektywnej oceny eksperta).

W trakcie swoich prac komitet dokonał oceny szeregu dyscyplin kryminalistycznych, przede wszystkim pod kątem sposobu zabezpieczania śladów, analizy tych śladów, a także dokumentowania wyników badań. I tak jedyną dziedziną badań kryminalistycznych, która nie budzi w tym zakresie żadnych zastrzeżeń, są badania DNA, charakteryzujące się wysoką niezawodnością stosowanej metody, bardzo wysokim prawdopodobieństwem (akceptowanym przez sądy) ustalenia konkretnej osoby, która pozostawiła ślad biologiczny na miejscu zdarzenia, a także wyczerpującym sposobem dokumentowania wyników badań poprzez dokładny opis materiału badawczego, przedstawienie metodologii oraz rezultatów analiz wraz z ich interpretacją. Dość wysoko zostały również ocenione badania narkotyków, włókien, a także badania toksykologiczne, które wykorzystują potwierdzone w sposób naukowy klasyczne metody chemii analitycznej.

Natomiast jeśli idzie o znaczną część pozostałych dyscyplin kryminalistycznych, stosowane przez nie metody badawcze nie zostały jak dotychczas poddane surowej ocenie naukowej. Większość tych metod powstawała i rozwijała się w laboratoriach kryminalistycznych, stanowiąc istotną pomoc w prowadzonych dochodzeniach dotyczących różnych zdarzeń przestępczych, jednakże badania nad podstawami naukowymi i ograniczeniami tych metod nigdy nie były sprawą priorytetową. Tak więc do czasu rozpoczęcia badań nad wykorzystaniem analiz DNA do celów kryminalistycznych nie były prowadzone żadne usystematyzowane badania mające na celu określenie niezawodności pozostałych metod badawczych, a większość przedstawicieli społeczności kryminalistycznej pozostawała w przeświadczeniu, że przetrzymanie

krzyżowego ognia pytań podczas zeznań przed sądem jest wystarczającym potwierdzeniem niezawodności stosowanej przez nich metody. Jednakże, jak stwierdził komitet, wiele ze stosowanych metod w analizach kryminalistycznych nie spełnia podstawowych wymagań naukowych w zakresie powtarzalności wyników badań oraz walidacji, chociaż poszczególne dyscypliny wyraźnie różnią się w tym względzie stopniem zaawansowania.

I tak na przykład jeśli idzie o badania daktyloskopijne, komitet stwierdził, że istnieją dowody naukowe potwierdzające założenie, że linie papilarne są indywidualne dla każdego człowieka i pozostają niezmiennie w ciągu trwania jego życia, a w związku z tym przeprowadzone uważnie analizy mogą precyzyjnie określić, że np. dwa odciski pochodzą z tego samego źródła. Jednakże utrzymywanie, że takie analizy charakteryzują się zerowym poziomem błędu (jak twierdzi, zdaniem komitetu, część przedstawicieli amerykańskich ekspertów daktyloskopii), nie jest wiarygodne: niepowtarzalność nie daje jeszcze gwarancji, że np. odciski pochodzące od różnych osób są zawsze w takim stopniu rozróżnialne, że nie może dojść do pomyłki. Za każdym razem odcisk pozostawiony przez palec jest inny, z uwagi na niemożliwe do przewidzenia różnice w nacisku poszczególnych obszarów powierzchni palca na podłoże.

Komitet uważa, że niezbędne jest przeprowadzenie większej ilości badań, które mają na celu gromadzenie danych mogących wyjaśnić, w jakim stopniu różnicują się kolejne odciski tego samego palca, a także w jakim stopniu różnicują się linie papilarne wielu osób w ramach danej populacji. Dopiero wyniki takich badań mogłyby dać ekspertom daktyloskopii mocniejsze naukowe podstawy do wypracowywania bardziej wiążących wniosków w kwestii łączenia dowodowego odcisku linii papilarnych z określoną osobą.

Generalnie, w odniesieniu do zdecydowanej większości dyscyplin kryminalistycznych, komitet stwierdził brak skutecznych metod określania wielkości błędu, a także brak badań prowadzonych na większych populacjach, mających na celu potwierdzenie założeń dotyczących niepowtarzalności cech. W swoich rekomendacjach komitet zalecił prowadzenie systematycznych, skoordynowanych z przedstawicielami innych dyscyplin naukowych badań, które stworzą podstawy do przeprowadzenia walidacji technik badawczych stosowanych w poszczególnych dziedzinach kryminalistyki, a także stwierdził potrzebę opracowania jednolitych standardów odnośnie do dokumentowania wyników badań, ze szczególnym uwzględnieniem stosowanej terminologii dotyczącej wypracowywanych wniosków.

Zarządzanie jakością w laboratoriach kryminalistycznych

W kwestii zarządzania jakością komitet zdecydowanie stoi na stanowisku, że zarówno akredytacja laboratoriów, jak również certyfikacja w odniesieniu do pracujących w nich ekspertów, powinny być obowiązkowe. Chociaż w chwili obecnej akredytacja laboratoriów jest wymagana jedynie w trzech stanach, tj. Nowy Jork, Oklahoma i Texas, jednakże według danych za 2005 rok w Stanach Zjednoczonych już ponad 80% publicznie finansowanych laboratoriów było akredytowanych.

Najważniejszą instytucją, która w Stanach Zjednoczonych odpowiada za proces akredytacji laboratoriów kryminalistycznych, jest Amerykańskie Stowarzyszenie Dyrektorów Laboratoriów Kryminalistycznych/Rada Akredytacji Laboratoriów (American Society of Crime Laboratory Directors/Laboratory Accreditation Board – ASCLD/LAB), która została uformowana na bazie Amerykańskiego Stowarzyszenia Dyrektorów Laboratoriów Kryminalistycznych (ASCLD) i od 1993 r. działa jako samodzielna organizacja, oferując opracowany przez siebie dobrowolny program akredytacyjny. W 2003 r. Zgromadzenie Delegatów ASCLD/LAB zaaprobowало wdrożenie programu akredytacji zgodnie z normą ISO/IEC 17025, który oferowany jest od kwietnia 2004 r.

Kolejna kwestia poddana ocenie komitetu dotyczy przyjętych w laboratoriach kryminalistycznych standardów pracy, stanowiących podstawę do prawidłowo zwalidowanych i niezawodnych procedur badawczych, zgodnie z którymi przeprowadza się ekspertyzy kryminalistyczne. W Stanach Zjednoczonych główną instytucją nadzorującą standardy pracy w naukach sądowych jest Narodowy Instytut Standardów i Technologii (National Institute of Standards and Technology – NIST), który kieruje badaniami mającymi na celu opracowywanie standardów pracy, a także instrukcji i wytycznych dla laboratoriów kryminalistycznych. Również od początku lat dziewięćdziesiątych z inicjatywy FBI działają tzw. Naukowe Grupy Robocze (Scientific Working Groups – SWGs) gromadzące przedstawicieli różnych czołowych amerykańskich organizacji kryminalistycznych, zaangażowanych przy opracowywaniu i publikowaniu standardów pracy i podręczników dobrych praktyk dla całej społeczności kryminalistycznej.

Jednakże, jak stwierdził komitet, pomimo szerokiego rozpowszechniania standardów pracy dla wielu dyscyplin kryminalistycznych, działalność ta jest jednak mało skuteczna z uwagi na dobrowolny udział w tym programie, a w związku z tym niewystarczająco konsekwentne jego wdrażanie. Komitet stoi na stanowisku i wyraził to również w swoich rekomendacjach, że naj-

lepsze standardy pracy powinny być w sposób konsekwentny stosowane we wszystkich laboratoriach kryminalistycznych, co łącznie z obowiązkową akredytacją i certyfikacją zapewni największą efektywność pracy w tych laboratoriach.

Edukacja i szkolenie personelu laboratoriów kryminalistycznych

Jak zauważył komitet, edukacja i szkolenie w naukach sądowych powinny realizować trzy główne cele:

1. Przygotowanie dzięki nowoczesnym programom edukacyjnym kolejnych pokoleń kandydatów do pracy w laboratoriach kryminalistycznych.
2. Zapewnienie możliwości nieustannego szkolenia i rozwoju w zakresie nowych zaawansowanych technik i specjalizacji pojawiających się w naukach sądowych, w odniesieniu do kandydatów na ekspertów w trakcie nabywania przez nich umiejętności niezbędnych do uzyskiwania certyfikatu i również doświadczonych ekspertów, potrzebujących nowych umiejętności do przeprowadzania coraz bardziej zaawansowanych analiz kryminalistycznych.
3. Przekazywanie niezbędnej wiedzy przedstawicielom nauk prawnych, a więc studentom, obrońcom, prokuratorom oraz sędziom, która umożliwi im lepsze zrozumienie głównych zasad leżących u podstaw nauk sądowych, dzięki czemu będą mogli w bardziej profesjonalny sposób ocenić niezawodność metod badawczych stosowanych przez ekspertów, a tym samym wartość dowodową sporządzanych przez nich opinii.

Jeśli idzie o programy edukacyjne dotyczące nauk sądowych w Stanach Zjednoczonych, do niedawna jeszcze charakteryzowały się one dużym zróżnicowaniem w poziomie nauczania, bez określonych standardów jakościowych, co powodowało, że wielu absolwentów studiów z zakresu nauk sądowych nie było przygotowanych w sposób wystarczający do pracy w laboratoriach kryminalistycznych. Z inicjatywy Narodowego Instytutu Sprawiedliwości oraz Amerykańskiej Akademii Nauk Sądowych w 2004 r. zapoczątkowała działanie Komisja Akredytacyjna do spraw Programów Edukacyjnych w Naukach Sądowych (Forensic Science Education Program Accreditation Commission – FE-PAC), która rozpoczęła proces akredytowania programów licencjackich i magisterskich z zakresu nauk sądowych (do 2008 r. taką akredytację uzyskało 16 programów edukacyjnych realizowanych przez wiele amerykańskich wyższych uczelni).

Pomimo opisanych powyżej działań, a także szeregu innych przedsięwzięć dotyczących wszechstronnego szkolenia personelu laboratoriów kryminalistycz-

nych oraz pracowników wymiaru sprawiedliwości, komitet uznał te działania za zdecydowanie niewystarczające zarówno w zakresie ich finansowania, jak również organizacji. I tak w szczególności w odniesieniu do ekspertów kryminalistyki niezbędne są dodatkowe szkolenia ukierunkowane na bardziej dogłębne poznanie praw i kontekstu naukowego w stosowanych przez nich metodykach badawczych. Z kolei praktykujący kandydaci na ekspertów powinni koncentrować się w dużo większym stopniu na szkoleniach dotyczących pogłębiania wiedzy z zakresu dyscyplin naukowych, które stanowią bazę dla ich specjalności kryminalistycznych, a także nabywać podstawową wiedzę z zakresu statystyki matematycznej i rachunku prawdopodobieństwa, co z kolei jest niezbędne przy analizowaniu wyników badań (i szacowaniu błędu metody badawczej). Wreszcie w odniesieniu do prawników pracujących dla wymiaru sprawiedliwości, a przede wszystkim prokuratorów i sędziów, niezbędne są szkolenia, które umożliwią im lepsze zrozumienie i interpretację wniosków zawartych w opiniach kryminalistycznych (zwłaszcza pod kątem niezawodności stosowanych w nich metod badawczych).

Reformy strukturalne

Badając poszczególne dziedziny, które są najbardziej istotne dla rozwoju amerykańskich nauk sądowych, a dotyczące przede wszystkim zasobów, prowadzonych badań, standaryzacji oraz edukacji, komitet stwierdził, że największym mankamentem w tych obszarach działań jest brak niezależnej instytucji rządowej, która z takiego poziomu mogłaby koordynować wszystkie przedsięwzięcia zmierzające do poprawy sytuacji w laboratoriach kryminalistycznych. Wprawdzie, jak zauważył komitet, istnieje kilka instytucji, które zaangażowane są w szereg inicjatyw, jak np. Narodowy Instytut Sprawiedliwości oraz FBI, i uczestniczą w finansowaniu badań w różnych dyscyplinach kryminalistycznych, bądź też Narodowy Instytut Standardów i Technologii opracowujący nowe standardy badań kryminalistycznych. Jednakże żadna z tych instytucji nie jest postrzegana jako naturalny lider naukowców i praktyków działających w obszarze nauk sądowych, ani też nie jest wystarczająco niezależna. Komitet wyraźnie zaznacza, że nauki sądowe powinny w takim samym stopniu służyć policji, prokuratorom, jak również obrońcom, a ewentualne podporządkowanie takiej centralnej instytucji policji lub prokuraturze mogłoby powodować konflikt interesów.

Tak więc w celu zapewnienia jak najlepszego rozwoju nauk sądowych w Stanach Zjednoczonych komitet zwrócił się do Kongresu o zapewnienie funduszy

w celu utworzenia niezależnej jednostki na poziomie federalnym: Narodowego Instytutu Nauk Sądowych, którego celem będzie przede wszystkim:

- nadzór nad wprowadzaniem obowiązkowej akredytacji laboratoriów kryminalistycznych oraz obowiązkowej certyfikacji w odniesieniu do pracujących tam ekspertów,
- nadzorowanie badań mających na celu zwiększenie wiarygodności i niezawodności metod badawczych stosowanych w poszczególnych dyscyplinach kryminalistycznych,
- wypracowywanie najlepszych standardów dla programów edukacyjnych z zakresu nauk sądowych realizowanych w szkolnictwie wyższym,
- opracowywanie nowych technologii zmierzających do bardziej skutecznego ujawniania i zabezpieczania śladów kryminalistycznych.

Natomiast w kwestii usytuowania organizacyjnego laboratoriów kryminalistycznych, komitet opowiada się za niezależnością bądź też autonomią laboratoriów w ramach struktur policji. Dzięki temu poszczególne laboratoria mogłyby samodzielnie ustalać własne priorytety dotyczące np. budżetu, wpływu spraw i innych ważnych kwestii. Przy takim usytuowaniu również laboratoria nie byłyby narażone na ustawiczne krytyczne uwagi odnoszące się do braku bezstronności w wydawanych przez nich opiniach.

Uwagi i wnioski

Powyższe rozważania, jak zaznaczono w części wstępnej niniejszego artykułu, miały na celu przedstawienie tych problemów i słabości dotyczących społeczności kryminalistycznej w USA, które są również typowe dla kryminalistyki w Polsce. Omówione także zostały w ogólnym zarysie rekomendacje komitetu powołanego przez NAS, czyli przedsięwzięcia, jakie należy podjąć, aby rozwiązać te problemy i polepszyć jakość i efektywność pracy laboratoriów kryminalistycznych.

W związku z tym teraz przedstawione zostaną największe słabości, które nurtują obecnie kryminalistykę policyjną w Polsce, aby następnie rozważyć, czy faktycznie rekomendacje podane przez NAS można wykorzystać do poprawy kondycji naszych laboratoriów kryminalistycznych.

Jeśli idzie o największe słabości polskiej kryminalistyki, wydaje się, że są to przede wszystkim:

1. Niewystarczające zasoby i środki będące w dyspozycji laboratoriów kryminalistycznych, prowadzące z jednej strony do dużych zaległości w wykonawstwie ekspertyz, z drugiej zaś do zaniżonego poziomu jakościowego tych ekspertyz (przez pojęcie niewystarczające zasoby i środki należy rozumieć nie tylko braki w specjalistycznej aparatu-

turze badawczej i niedostateczną ilość personelu, czyli problemy, które względnie łatwo można rozwiązać za pomocą odpowiednich środków finansowych, ale przede wszystkim niewystarczający poziom wiedzy ekspertów do przeprowadzania skomplikowanych analiz kryminalistycznych, czy też wyodrębniania niektórych istotnych informacji zawartych w śladach kryminalistycznych).

2. Brak w pełni zwalidowanych technik badawczych w szeregu dyscyplin kryminalistycznych, zwłaszcza jeśli idzie o precyzyjne określenie błędu zastosowanej metody.
3. Brak nowoczesnych, akredytowanych programów edukacyjnych z zakresu nauk sądowych umożliwiających uruchomienie studiów licencjackich i magisterskich, kształcących przyszłych kandydatów do pracy w laboratoriach kryminalistycznych.
4. Brak nowoczesnych programów szkoleniowych kierowanych do:
 - praktykujących kandydatów na ekspertów – ukierunkowanych na pogłębianie ich wiedzy z zakresu dyscyplin naukowych stanowiących bazę dla ich specjalności kryminalistycznej, a także podstawowej wiedzy z zakresu statystyki matematycznej i rachunku prawdopodobieństwa, niezbędnej przy analizowaniu wyników badań i szacowaniu błędu metody badawczej,
 - ekspertów kryminalistyki – ukierunkowanych na pogłębianie wiedzy z zakresu podstawowych praw naukowych i całego kontekstu naukowego, na którym opierają się stosowane przez nich techniki i metody badawcze,
 - adwokatów, prokuratorów i sędziów – ukierunkowanych na pogłębianie ich wiedzy z zakresu podstawowych zasad leżących u podstaw nauk sądowych, dzięki czemu będą w stanie w bardziej profesjonalny sposób ocenić stopień niezawodności zastosowanej przez eksperta metody badawczej, a tym samym wartość dowodową jego opinii.

Wszystkie te wyszczególnione powyżej słabości (wspólne zarówno dla polskiej, jak i amerykańskiej kryminalistyki) zostały w raporcie NAS szczegółowo opisane, wraz z podanymi rekomendacjami, w jaki sposób je przewyższać. Jednakże, zdaniem autora, jest jeszcze jedna kwestia, a właściwie słabość, która nie została może przez raport zbyt mocno wyeksponowana (bo też trudno jest ustosunkować się do niej, stosując konkretną rekomendację), jednakże przy uważnej lekturze raportu NAS widać wyraźnie, że przewyższenie tej słabości ma wprost fundamentalne znaczenie dla każdego laboratorium kryminalistycznego. Słabością tą jest mianowicie brak w pełni zaadaptowanej kultury pracy naukowej.

W tym miejscu warto przypomnieć, że każda metoda naukowa ma na celu wzbogacanie naszej wiedzy poprzez uważne gromadzenie i porównywanie różnych informacji i wyciąganie na tej podstawie określonych wniosków. Pracownicy nauki przeprowadzają nieustanne obserwacje i testy, dzięki temu modyfikują w ten sposób swoją wiedzę. Prawdziwość tej wiedzy jest przy tym nieustannie sprawdzana poprzez niezliczone oceny naukowe, publikacje, seminaria i konferencje, w trakcie których ewentualne błędy są na bieżąco korygowane. W ten właśnie sposób funkcjonuje kultura pracy naukowej, z wypracowanymi mechanizmami korygowania własnych błędów, otwarta na wszelką krytykę i wątpliwości ze strony zarówno starszych, jak i najmłodszych jej przedstawicieli. W laboratorium kryminalistycznym, w którym taka kultura jest w pełni zaadaptowana, nie zdarzają się sytuacje, aby na przykład pracujący tam eksperci twierdzili, że stosowane przez nich metody badawcze są całkowicie niezawodne i bezbłędne (czyli w istocie popełniany przez nich błąd jest zerowy), bądź też nie dopuszczali możliwości wydawania opinii prawdopodobnych, albo też wreszcie utrzymywali, że w celu wykształcenia dobrego eksperta wystarczy jedynie praktykowanie pod okiem mistrza, bez potrzeby dodatkowej edukacji, a jedyną instancją, która powinna oceniać niezawodność i wiarygodność ekspertyz kryminalistycznych jest sąd.

Autor uważa, że uzdrawianie kryminalistyki policyjnej w Polsce należy rozpocząć przede wszystkim od wprowadzenia takich mechanizmów, takich działań, dzięki którym w pełni będzie możliwe zaadaptowanie kultury pracy naukowej w naszych laboratoriach, a następnie dbać troskliwie o jej funkcjonowanie jako coś najcenniejszego dla pomyślnego rozwoju kryminalistyki. Proces adaptowania takiej kultury w laboratoriach kryminalistycznych będzie sprzyjał zmianie świadomości zatrudnionych tam ekspertów w kwestiach tak ważnych jak konieczność standaryzacji, akredytowania laboratoriów, brania udziału w testach biegłości, czy też walidacji metod badawczych, czyli tych podstawowych składników zarządzania jakością, które nie są jeszcze w pełni zrozumiane i akceptowane przez znaczną część ekspertów.

Działania takie muszą być możliwie wszechstronne i skoordynowane, dotyczące jednocześnie wszystkich istotnych kwestii ważnych dla polskiej kryminalistyki. Nie można stosować tutaj półśrodków, o czym autor mógł przekonać się, obserwując proces akredytacji wojewódzkich laboratoriów kryminalistycznych w Polsce. Pomimo od wielu lat konsekwentnego promowania standaryzacji w badaniach kryminalistycznych przez Centralne Laboratorium Kryminalistyczne Komendy Głównej Policji, a także podejmowania szeregu przedsięwzięć (tj. różnego rodzaju szkoleń z zakresu zarzą-

dzania jakością, warsztatów, spotkań zespołów branżowych), mających na celu przygotowanie wojewódzkich laboratoriów kryminalistycznych do wprowadzenia systemu zarządzania jakością i w konsekwencji akredytowania tych laboratoriów, obecnie z wyjątkiem Centralnego Laboratorium Kryminalistycznego KGP akredytowane jest jedynie Laboratorium Kryminalistyczne Komendy Stołecznej Policji. Możliwe, że w najbliższym czasie nastąpi w tej kwestii pewne przyspieszenie, jednakże raczej nie będzie ono spowodowane nagłym wzrostem świadomości ekspertów kryminalistyki i zrozumienia dla potrzeby akredytacji, ale koniecznością dostosowania się do decyzji Unii Europejskiej w sprawie akredytacji dostawców usług kryminalistycznych wykonujących czynności laboratoryjne, czyli po prostu obawą przed prawdopodobną likwidacją tego laboratorium, które nie dostosuje się do decyzji Unii, co oczywiście w dalszej konsekwencji będzie się wiązać z możliwością utraty pracy przez ekspertów.

Jeszcze bardziej o konieczności podjęcia skoordynowanych działań dla polepszenia sytuacji w naukach sądowych przekonały się Stany Zjednoczone, gdzie pomimo ogólnie bardzo wysokiego poziomu stosowanych w laboratoriach kryminalistycznych metod i technologii badawczych, najlepszych standardów pracy oraz standardów edukacyjnych z zakresu nauk sądowych, akredytacji zdecydowanej większości laboratoriów, a także największej ilości publikacji z różnych dziedzin kryminalistyki, dość liczne są jednak przypadki aresztowań, a nawet wyroków skazujących niewinnych ludzi w następstwie błędnych opinii kryminalistycznych. Każdy taki przypadek to oczywiście dramat konkretnego człowieka i jego rodziny, ale również pozostawienie na wolności faktycznego sprawcy przestępstwa, który w czasie, kiedy osoba niewinna odsiada wyrok, popełnia kolejne przestępstwa.

Podsumowując powyższe wywody, wydaje się, że w celu najskuteczniejszego rozwiązania wielu problemów i słabości, które już od wielu lat dotyczą polską kryminalistykę, należy wykorzystać myśl przewodnią zawartą w pierwszej i najważniejszej rekomendacji komitetu powołanego przez amerykańską Narodową Akademię Nauk, dotyczącą konieczności powołania do życia centralnej jednostki koordynującej w sposób wszechstronny całość krajowej kryminalistyki. Do zadań takiej jednostki należałoby przede wszystkim sprawowanie nadzoru nad procesem akredytacji laboratoriów i certyfikacji ekspertów, koordynowanie badań zmierzających do zwiększenia wiarygodności i niezawodności metod badawczych w poszczególnych dyscyplinach kryminalistycznych, opracowywanie nowych technologii zmierzających do skuteczniejszego ujawniania i zabezpieczania śladów kryminalistycznych, a także wypracowywanie najlepszych standardów dla

programów edukacyjnych z zakresu nauk sądowych realizowanych przez wyższe uczelnie w Polsce. Taka jednostka byłaby w stanie stworzyć warunki dla pełnego zaadaptowania kultury pracy naukowej we wszystkich policyjnych laboratoriach kryminalistycznych w kraju, a tym samym zapewnić im możliwość nieskrępowanego rozwoju.

Janusz Dziechciaruk

Streszczenie

Artykuł ten jest próbą przedstawienia najistotniejszych kwestii zawartych w raporcie amerykańskiej Narodowej Akademii Nauk „Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward”, pod kątem ewentualnego wykorzystania zawartych w tym raporcie wniosków i rekomendacji do wzmocnienia stanu kryminalistyki w Polsce.

Słowa kluczowe: zarządzanie jakością, akredytacja, certyfikacja, walidacja, edukacja.

Summary

The article is an attempt to present the most important issues comprised in the report: “Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward” by the National Academy of Science with a view of applying its conclusions and recommendations for improving the condition of forensic sciences in Poland.

Keywords: quality management, accreditation, certification, validation, education.

REDAKCJA

„PROBLEMY KRYMINALISTYKI”

00-583 Warszawa

Aleje Ujazdowskie 7

tel.: (22) 60-155-48

faks: 601-55-57, 601-55-58

e-mail: clkpk@policja.gov.pl

www.clk.policja.gov.pl

BIBLIOTEKA

tel.: (22) 60-145-30, 60-155-61